

KURZ, H. R.:

A KATONAI TÖRZS ÉS VEZÉRKAR TÖRTÉNETE, FORMÁJA ÉS TÉNYKEDESE

(Kivonat az Allgemeine Schweizerische Militärzeitschrift
1956. 8., 9. és 10. számából.)

A szerző cikkében rövid történeti összefoglalót ad a katonai törzsek és a vezérkar kialakulásáról, szerepéről a hadsereg vezetésében. A bevezetőben szembeállítja az állam és egyház felépítését a hadsereg szervezetével és megállapítja, hogy azoktól eltérően a hadsereg szervezete nemcsak az egyes korok világos és egyszerű alapvonásait, hanem azok nemzetköziségét is visszatükrözi.

Mielőtt a katonai szervezet elveit közelebbről megvizsgálná, tisztázza a szervezés legfontosabb fogalmait.

I. Alapfogalmak

A legegyszerűbb és egyben a legeredetibb szervezési forma a vonalszervezet. Rajzban gúla alakja van, melynek csúcsa a fővezér, aki az egészért viseli a felelősséget. Az alatta lévő sorban lévők feladatukat a fővezértől kapják, de csak saját hatáskörükben felelősek. Hasonló elv szerint következnek a gúla további alsó sorai, egyre számosabb, de kisebb szervezési egységek. Az egyes sorokba tartozók egyenrangúak és egyenlő feladatokat hajtanak végre.

A vonalszervezet a fölé- és alárendeltség elvén épül fel. Mindenkinek csak egy közvetlen előljárója van. Ezen alapszik a parancsnoki ténykedés egységessége, melyet az biztosít, hogy az egyes lépcsők vagy fokok kizárólag szolgálati úton érintkezhetnek. Minden jelentés és parancs szolgálati úton jut tovább, így biztosítják, hogy minden érdekelt tudomást szerezzen róla.

A fegyelem gondolatától áthatott vonalszervezet előnye, hogy élesen elválasztja az illetékességet és a felelősséget, egyben biztosítja a legfelsőbb vezetők helyzetét. A vonalszervezet mindenkor előnyös volt a

hadseregek számára, ez volt a katonai parancsnoki fölé- és alárendeltség tulajdonképpeni szervezeti formája. A vezértől kiváló képességet és munkaerőt kívánt meg. Kis kötelékben az egyes személy még meg tud felelni vezetői hivatásának, nagyobb kötelékben azonban a vezetői feladatok bonyolultabbak, ezért segítőkre van szükség.

A mai hadseregben a parancsnok segítőtársait törzsben egyesítik, ebből származik az úgynevezett „törzs- és vonalszervezet”.¹

A törzs mai értelemben a harcolókon kívül álló, szakemberekből összeválogatott, segítő és tehermentesítő szerve a parancsnoknak. A törzsnek nincs elhatározási és parancsadási joga, mert sohasem cselekedhet saját illetékességéből, hanem csakis a parancsnok nevében. Minden utasítást a parancsnoktól kap.

A katonai törzs fejlődése korszerű formában csak a 19. században kezdődött. A hadvezérek azonban már a korábbi időkben is összevonták főhadiszállásukon a különböző szakközégeiket, ezek azonban nem voltak azonosak a mai törzsekkel. A korszerű törzs a porosz hadseregfejlődés szüleménye.

A legújabb hadseregszervezés egy harmadik szervezési formához tért vissza, melyet már a korábbi évszázadokban is használtak a hadseregek, az úgynevezett „specialisták törzsszervezetéhez”.² Ez a szervezési forma a specializálás gondolatán alapul. A vonalszervezet egyes, különleges feladatait erre kijelölt személyekre bízta, kiknek megfelelő képzettségük van. Az akadálymentes ügymenet érdekében a szolgálati út nem feltétlenül fontos és az egyes szervek közvetlenül is intézkedhetnek. Hátányos, hogy a „működő személyek” néha két vagy több előljáró parancsait is tartoznak követni, ami a fegyelemre nem mindig előnyös.

Ez a szervezeti forma különösen az amerikai hadseregben honosodott meg.

II. Történeti fejlődés

Történeti szempontból a legnagyobb nehézséget a műnyelv okozza. Ugyanannak a fogalomnak a kifejezésére korszakonként és országonként igen különböző elnevezéseket használtak, sőt az is előfordult, hogy korszerű elnevezéseket használtak korábbi időszakra vonatkozólag. Például a törzs nevét olyan korábbi idővel kapcsolatban is használták, amikor ez a név és fogalom még nem is létezett.

A törzs, a német „Stab” kifejezés eredete ellentmondó. Egyes írók a „Staat”-ra, vagyis az állam nevére vezetik vissza. Mások a bottal (Stab) hozzák kapcsolatba, mely évszázadokkal azelőtt a vezéri hatalom jelképe volt.

A) Az ókorban a vezérek arra törekedtek, hogy feladataikat segítő-

¹ „Stabs-und Linienorganisation”

² „Funktionalen Organisation”

személyekkel együtt oldják meg. Ezt állapíthatjuk meg a perzsáknál, majd később a görögöknél is. Nagy Sándor macedón király seregében ezeknek a segédeknek még igen alárendelt szerepük volt, mert a király személyesen vezette. A segédeknek inkább csak kémiszolgálatra vagy tolmácsként alkalmazták és teljesen a király irányítása alatt állótk.

Róma történetének kezdetén a tribunok voltak a vezetősegédek, akik kéthavonként váltották egymást. Marius, de különösen Julius Caesar fejlesztette ezt a szervezetet, ugyanis sok hadsereghivatalnokot alkalmaztak a közigazgatási feladatok elvégzésére. Caesar főhadiszállásán a következők működtek:

- 1 questor, mint élelmezési tisztviselő,
- 1 cohors praetoria, mint legfelsőbb igazságügyi tisztviselő,
- 1 praefectus fabrorum, mint várépítő szakember,
- 10 kém és hírszerző szakember, mint consortium,
- 4 titkár és számos további segéd.

Ez a szervezet később a császárság, különösen Justinianus idején, igen népes lett.

B) *Középkor.* A lovagkor idejét figyelmen kívül hagyjuk, mert a lovagok nem vezérek, hanem csak előharcosok voltak, kisebb-nagyobb kíséretük élén. Csatához ezekből a csoportokból alakultak a harcászati kötelékek.

A középkor első egységes katonai formája a 14. században a zsoldos-hadsereg volt. Ennek alapalakulata a század volt, mely nemsokára bizonyos állandó szervezetet kapott. Parancsnoka valamely előkelő személy, valódi vezetője a hadnagy, akinek segédei két zászlóvivő, egy őrmesterféle, egy tábori csendőr és egy számvivőaltisztféle voltak.

Az 1498. évben Philipps von Cleve kifejlesztette a szervezetet egészen az ezredkötelékig és körülírta a főtábornagy, a főszállásmester, a főfoglár szolgálati kötelmeit. Ez a rendelkezés lett az alapja a Landsknecht³ idők alapvető szabályzatának. Fronsperger: „Kriegsbuch” című munkájának. Fronsperger szerint a sereg legfőbb parancsnoka mellett a következő segédek voltak:

- haditanácsosok és szemlebiztosok, mint tanácsadók és hadkiegészítők,
- egy fillérmester, mint számadásvezető,
- egy legfőbb élelmezőmester, mint élelmezési és utánpótlási szakember,
- egy legfőbb szállásmester, mint a szállások felelőse,
- egy tüzérszakértő, mint a tüzérség főnöke,
- egy legfelsőbb tábori orvos,
- egy herold, mint segédtsízt,
- egy legfőbb vezérírnok,
- egy gyújtogatómester, mint rombolási szakértő.

³ zsoldos

Hasonló segédekert írt elő Fronsperger lefelé egészen a századokig, melyeknek segédközegei az alábbiak voltak:

- az őrmester, aki a csapatot harchoz rendezi,
- a fourir, aki a táborhelyet kijelöli,
- a tábori borbély, aki az egészségügyről gondoskodik,
- a seregdiák, aki a lajstrómkat vezeti,
- a Hurenweibel,⁴ aki a markotányosokat és a vonatot felügyeli.

A Fronsperger-féle szervezet a főhadiszállást nem a mai értelemben jelöli meg, hanem az az elképzelése, hogy tüzetesen meghatározott feladatokra szakértőket kell alkalmazni és őket hatáskörrel és felelősséggel felruházni, hogy feladatukat önállóan meg tudják oldani. Voltak olyan feladatok, melyek a vezért kevésbé érintették, mert nem a harchoz tartoztak. Ilyen feladatok a toborzás, az utánszállítás, az elhelyezés, a hírszerzés és az orvosi szolgálat. Ezeknek közös elvégzésére az említett szakértőket egy főhadiszálláson egyesítették.

C) A francia forradalomig terjedő idő.

1. *Svédek.* Gusztáv Adolf király a svéd hadsereget a szervezés addig el nem ért fokára fejlesztette. A főhadiszállások szervezete a következő volt:

a) a hadseregé:

- Gusztáv Adolf király és egy tábornagy, mint helyettes,
- egy tüzérség tábornoka,
- egy hadmérnökök tábornoka,
- egy vezérszállásmester,
- egy lovasság tábornoka (felderítés),
- egy vezérhadbíró (legfelsőbb bíró),
- egy vezérfoglár (hadseregrendőrfőnök).

b) az ezredeké:

- egy ezredes és egy alezredes,
- egy kvártélymesterfőnök,
- kettő tábori lelkész,
- kettő igazságügyi tiszt (bírák),
- négy sebörvos,
- négy főfoglár és egy segédfoglár,
- különféle segédszemélyzet.

c) a századoké:

- százados,
- egy fourir (megbízva az élelmezéssel),
- egy felszereléstmester (megbízva a fegyverzettel és a lőszerrel),

⁴ a sereget kísérő női hozzátartozók felügyelője

egy seregdiák (megbizva a pénzkezeléssel és a zsolddal), három dobos.

Gusztáv Adolf szervezése azt a célt szolgálta, hogy a vezért tehermentesítsék olyan teendőktől, melyek főfeladatában, a vezetésben többé-kevésbé gátolják.

2. *Nagybritannia.* Cromwell 1645-ben az angol hadsereg főhadiszállásának szervezésében a Gusztáv Adolf-féle szervezetet vette mintául. Azonkívül hasonló, de kisebb saját főhadiszállást kapott a gyalogság, a lovasság és a vonat.

Marlborough a 18. század elején a dandárokat is ellátta kisebb főhadiszállással.

3. *Franciaország.* A francia hadsereg élén a 18. században a Connétable de France — alkirály-féle — állt, bizonyos tekintetben a későbbi porosz szervezet szerinti vezérkar főnöke. A franciák egyébként nagyon sok külön főhadiszállást szerveztek a különböző fegyvernemek, csapatnemek és egyéb haditestületek részére. Szóval igyekeztek decentralizálni.

4. *Poroszország.* Frigyes Vilmos a nagy választófejedelem, a törzsek szervezésénél Gusztáv Adolf svéd király példáját követve már 1650-ben megalapította a főhadiszállásmesteri törzset, mely a második világháború végéig, 1945-ig fennállott. Itt minden szakma és szolgálati ág gondosan kiválogatott és kiképzett szakemberek kezében volt.

5. *Ausztria — Olaszország — Oroszország.*

Ausztriában a főhadiszállásmesteri hivatal a 17. század végén a török háború alatt létesült. Savoyai Jenő, mint hadvezér 1697-ben a következő listát adta ki róla:

vezérszállásmester,
 vezérszállásmester helyettese,
 törzsszállásmester,
 vezérkocsimester,
 a tábori csendőrök kapitánya,
 vezérhadbíró,
 vezérhadbiztos,
 hadmérnökök,
 orvosok, gyógyszerészek és törzsborbélyok,
 tolmácsok,
 tábori postahivatalnokok.

A főhadiszállásmesteri hivatal részére később ismételtén adtak ki újabb és újabb szabályzatot. A testület tagjainak később főhivatása a térképezés lett.

Olaszországban a megfelelő szervezet 1655-ből ismeretes. Ez a törzs csak a 19. században jutott szerephez.

Napoleon vezéri egyéniségéből csirázott ki a korszerű törzsszervezet.

Oroszországban a vezérkart Nagy Péter cár alapította meg. Az első vezérkari főnököt 1701-ben nevezték ki, majd 1710-ben segédszemélyzetet osztottak be mellé. II. Katalin cárnő a vezérkarnak állandó szervezetet adott. A vezérkar erősen porosz befolyás alatt állott.

6. Svájc. Már 1481-ből eredő okmányok bizonyítják, hogy a „törzs” név a katonai szervezetben már régen használatos volt, de nem a mai értelemben. Svájc a későbbi évszázadokban külföldi mintákra szervezte a hadsereget és annak törzseit, így a vezérkart is, mely utóbbi már a 18. század közepén igen népes volt.

D) A francia forradalom kora.

1. Franciaország. A francia forradalom az egyes fegyvernemek főhadiszállásait közös testületbe vonta össze. A hadseregek mindegyikéhez egy tábornok került, mint vezérkari főnök, a hadosztályok részére pedig saját vezérkari főnököt szerveztek. Az előbbieket főhadiszállásához tartozott:

- a vezénylő tábornok,
- a vezérkari főnök és beosztott tisztjei,
- a tüzérparancsnok és vezérkari főnöke,
- a szertárak igazgatója,
- a vonat szemlélője,
- a hadmérnök parancsnok,
- a gyalogság tábornokai,
- a lovaság parancsnoka és vezérkari főnöke,
- a kormányzó tábornokok,
- a kíséret tábornokai és tisztjei,
- a hadsegédek.

Napoleonnak nem volt szüksége törzsre, neki csak segédek kellek, mert ő a legkisebb részletig mindent ismert maga. Nemcsak az elhatározásait rögzítette maga, hanem a végrehajtási parancsokat is a legszabatosabban mondta tollba. Mellette tehát sem tanácsadók, sem munkatársak nem voltak, csak végrehajtók. Maga Berthier sem volt a tulajdonképpeni értelemben vett vezérkari főnök, hanem egyszerűen hivatalfőnök. Napoleon mindenkivel csak írásban érintkezett, ezeket az írásbeli rendelkezéseket Berthiernek még ki kellett egészítenie és az illetékeseknek megküldenie. Napoleon a maga részéről azt kívánta meg a vezérkari tiszttől, hogy ismerje a térképet, tudja a felderítés határát, és ábrázolja a legbonyolultabb hadmozdulatokat is.

A törzsmunkát és a formaszerű tevékenységet nem nagyon sürgette. A beosztott tiszteket gyakran kiküldte tapasztalatszerzésre a csapatokhoz. Ezen az úton az alsóbbfokú törzseknel értékes tapasztalatokat gyűjtöttek, melyeket aztán kiértékeltek. Ezen az alapon értékes irodalom fejlődött ki.

Napoleon főhadiszállása hadvezéri eszköz volt, mégpedig az egyértelmű felfogás és az együttes felelősség révén.

2. *Poroszország.* Massenbach ezredes dolgozta ki 1803-ban a vezérkar szervezetét és szolgálati utasítását, melyet a király elfogadott. A tábornokok állandó törzseket kaptak. A főhadiszállásmesteri törzs ennek alapján a következőképpen volt összeállítva:

- egy főhadiszállásmester,
- három főhadiszállásmesterhelyettes,
- hat hadiszállásmester,
- hat hadiszállásmesterhelyettes,
- hat segédtiszt,
- hat futár,
- hat katonai térképész.

Az új szervezet, melyet ekkor még senkisémm tudott helyesen felhasználni, nem tudta elhárítani az 1806. évi katasztrófát. A visszavonulásnál azonban Blücher és a tudományosan képzett vezérkari főnök, Scharnhorst együttműködése kitűnő példával szolgált a jövőre.

Scharnhorst 1808. évi javaslata alapján létesített állandó vezérkar négy csoportra tagozódott:

1. csoport — hadászat és harcászat,
2. csoport — a hadsereg belső ügyei,
3. csoport — a tüzérség és lőszer,
4. csoport — utánszállítás kérdései.

Ennek a felépítésnek az alapján kellett a hadosztálytörzseknek is tagozódnia.

Az 1810. évben a főhadiszállásmesteri törzs neve „vezérkar”⁵ lett, melynek első tisztje a „vezérkar főnöke”⁶ elnevezést kapta. A működő hadsereg egységeit francia mintára vegyes fegyvernemekből alakították.

A csata most már nem művészi hadgyakorlat volt, hanem a különböző seregtestek tervszerű együttműködése. Most már nem volt elegendő, hogy a sereg részeit zárt csatarendben vezessék az ellenség ellen, így az alsóbbparancsnokok is vezetők lettek. Ekkor váltak szükségessé az iskolázott vezetőségek, akik most már nemcsak lényegtelen segédteendőket végeztek.

Az 1812. évi hadjáratban York tábornok hadtestének vezérkara a következő szervezetet mutatta:

- Vezénylő tábornok,*
- egy vezérkari főnök,
- egy szállásmester,
- négy vezérkari hadnagy,

⁵ „Generalstab”

⁶ „Generalstabschef”

a hadtest második parancsnoka,

egy őrnagy, egy százados, egy hadnagy a vezérkartól,
egy őrnagy, egy lovasszázados parancsőtiszt,

a gyalogság parancsnoka,

kettő őrnagy, egy hadnagy a vezérkartól,
kettő hadnagy parancsőtiszt,

a lovasság parancsnoka,

egy szállásmester,
kettő hadnagy a vezérkartól,
egy hadnagy parancsőtiszt.

Az 1813—15. évi felszabadító háborúk alatt működtek először a porosz seregstetek vezérkari főnökei, mint a parancsnokok legszorosabb munkatársai és irányító tanácsadói — de kifelé egészen a háttérben maradtak. Scharnhorst, Boyen, Gneisenau, Grolmann és mások, ennek ellenére történelmileg elismert részesei a felszabadító háborúk dicsőségének. A vezér és a vezérkari főnök együttműködésének történelmi időszaka ez.

Gneisenau külön tanulmányban fejtette ki a vezér és vezérkari főnökének együttes felelősségét a csapatvezetésben. Véleményük eltérése esetén a vezérkari testület főnöke döntött. Ezzel a vezérkar hatásköre megszilárdult és külön vezérkari fölé- és alárendeltség létesült, mely később a német hadvezetés döntő sajátossága lett. Müffling 1822-ben szerkesztett utasításában kifejtette, hogy a vezérkari tiszt nem egyszerű végrehajtó közeg, hanem a vezérrel felelősségben osztozó tanácsadó.

Ezeknek az új eszméknek gyakorlati kipróbálására tudományos irodalom fejlődött ki, egyelőre csak francia források feldolgozásával, később már német eredeti művek is születtek a Napoleon-i háborúkban gyűjtött anyagból. A vezérkari tudományos irodalomnak Clausewitz volt a mestere.

3. *Ausztria.* A korszerű osztrák vezérkar Károly főherceg műve, aki 1801-ben meghatározta a vezérkar belső és külső alakját azzal, hogy mint főhadiszállásmesteri törzs a hadvezér szerve, mint vezérkar pedig a többi tábornoki kar segédközege. A vezérkari tisztek főhivatását most már nem a térképezési munkák képezték, hanem szorosabb kapcsolatba kerültek a csapattal, azonkívül hadművelleti és közigazgatási szolgálatot is elláttak.

Radetzky 1811. évi javaslatában felszínre vetette a vezérkar fejlesztésének kérdését és a vezérkar, valamint a főhadsegédi hivatal közt a vetélkedés eloszlatását. A vezérkari főnök a parancsokat csak a vezér nevében írja alá, csak a fontosabbakat írja a vezér személyesen alá. A vezér parancsaiból eredő rendelkezések kiadása a vezérkari főnök hivatása és azok megvalósításáért felel is.

Az 1813. évi háborúban Radetzky, mint Schwarzenberg tábornagy vezérkari főnöke, a fent elmondottakat valóra váltotta.

4. Nagybritannia, Oroszország, Amerika.

A brit főhadiszálláshoz a főhadiszállásmester, a katonai titkárság és a főhadsegéd tartozott. Az elsőnek, bár vezérkari főnökféle volt, teendői korlátozottak voltak, mivel Wellingtonnak, Napoleonhoz hasonlóan, nem volt szüksége törzsre.

Oroszországban 1796-ban a vezérkari testület tagjait az egyes hadseregekre és hadosztályokra osztották fel. A nagy vezérkar sokáig a hadügyminisztérium része volt és a táborok telepítési ügyeivel, a lakótáborozásokkal és hasonlókkal foglalkozott.

Amerikában Steuben porosz tiszt az amerikai hadseregbe az akkori porosz vezérkari szervezetet vezette be, ennek alapján Washington 1775-ben a hadsereg vezetőszerveit átszervezte. A főhadiszállás 1792-ben a következőképpen tagozódott:

egy főtábornok,
négy dandárnok,
egy hadsegéd,
egy szállásmester,
egy alszállásmester,
egy seborvcs,
egy lelkész.

E) A 19. század.

1. Poroszország. Az 1821. évben a vezérkar kikerült a hadügyminiszter fennhatósága alól, ez a vezérkar helyzetét megszilárdította. Ezentúl „nagyvezérkarra”⁷ és „csapatvezérkarra”⁸ tagozódott.

A porosz vezérkar Moltke alatt fejlődött ki. Az 1864. évi dán háború alatt a vezérkar például Berlinben maradt és befolyása csekély volt. Két év múlva azonban már kiépítették és kivonták a hadügyminiszter fennhatósága alól.

Moltke és eredményei a porosz vezérkarnak, különösen Königrätz és Sedan után, mítoszt teremtettek. Moltke kiváló szellemet adott a vezérkarnak, mely utóbbiról von der Seeckt, mint csodálatosról beszélhetett.

A fejlődés ilyen foka csak a különleges porosz viszonyok között volt lehetséges, ahol bár az uralkodó a haderő legfőbb ura, a hadműveleteket mégis a vezérkar főnöke irányítja. Moltke ugyanis minden hadművelési kérdésben először az uralkodó jóváhagyását kérte ki, aki mindenben követte tanácsait, Moltke szerint a vezérkar olyan szervezet, amelyben

⁷ „Grosse Generalstab”

⁸ „Truppengeneralstab”

képzett segédek működnek az egységes vezetésben. A vezérkarnak a legnagyobb erényekben kell bővelkednie.

A porosz vezérkarban 1891-ben kezdődött a Schlieffen-korszak, melyben a lehetséges tömegháborúk részére nagyszabású terveket dolgoztak ki.

2. *Franciaország.* A francia vezérkar a 19. században számos átszervezésen ment keresztül. Az 1818. évben királyi vezérkari testület létesült, melynek meghatározott számú állandó tagja volt. A vezérkarnak külön főnöke nem volt, teendőit a hadügyminiszter látta el. Az 1870—71. évi háború elvesztését a közvélemény a vezérkarnak tulajdonította.

A francia és a német vezérkari szolgálat között az volt a főkülönbség, hogy a francia vezérkari tiszti csak egyszerű segédközeg volt, a németnek azonban szerepe volt a magasabbrendű vezetési kérdésekben is.

3. *Ausztria.* A vezérkar sokáig a hadügyminiszter és egyben a legfőbb udvari haditanács fennhatósága alatt állott, amellet állandó vetélkedésben volt az 1856-ban létesült hadsegédi testülettel, ami az együttműködést megnehezítette. Albrecht főherceg kezdeményezésére később a két testületet egyesítették.

Az 1866. évi háború elvesztését a vezérkarnak rótták fel, bár annak a hadvezetésben nem volt döntő befolyása. Az 1874. évben a vezérkart „nagyvezérkarra”, egy „mellékvezérkarra”⁹ és egy „csapatvezérkarra” osztották, de pár év múlva a császárnak közvetlenül alárendelve, ismét egyesítették.

4. *Anglia, Amerika, Oroszország, Olaszország.*

a) *Nagybritanniában* a porosz fegyverek eredményei, majd a krími háború, azután a búr háború tapasztalatai alapján 1904-ben szervezték újjá a vezérkart. Wilkinson katonai író volt e téren úttörő, majd Haldane hadügyminiszter folytatta. Ő kapcsolatba hozta a porosz rendszert az angol tradícióval, amellet a vezérkart, mint katonai tervezőhelyet is megtartotta.

Egy angol magasabb parancsnokság vezérkara a következő volt:

- a hadsegédi testület (személyügyek és a belső szolgálat részére),
- a főszállásmesteri törzs (vezérkari teendőkre),
- a parancsnok személyi törzse,
- a tüzérség parancsnoksága,
- a hadmérnökök parancsnoksága,
- az élelmezési ügyek biztosa.

b) Az *amerikai* vezérkar további kiépítése a secessióháború, a spanyol-amerikai háború és a Philippi-szigeteken lefolyt harcok tapasztalatai alapján történt. Elihu Root alatt 1903-ban működőképes vezérkar létesült, melynél a franciákat, angolokat és németeket vették példának.

⁹ „Nebenetat”

Mivel azonban a hadsereg békelétszáma csekély volt, olyan tulajdonképpeni vezérkari testületté nem válhatott mint amilyen a német vezérkar volt.

c) Az orosz vezérkar a hadügyminisztérium befolyása alól szintén felszabadult 1865-ben, de csak később, az orosz—japán háború után lett azzá a szervezetté, mely békében nemcsak egyik ága a katonai igazgatásnak, hanem előkészítője is egy esetleges háborúnak. Ezért a vezérkar főnökének állása béke idején egy csapatvezérrel volt egyenlő.

d) Az olasz vezérkart 1861-ben szervezték újjá, de csak 1882-ben lett önálló.

F) A német vezérkar az első és második világháborúban.

A hadsereg főhadura ugyan a császár volt, a valóságban azonban a vezérkar főnöke, sőt később az úgynevezett „társfelelős főhadiszállásmester”,¹⁰ Ludendorff irányította a hadműveleteket. A hadseregek és a hadseregcsoportok parancsnokai sokszor a német uralkodóhercegi családok tagjai voltak, akik a vezetést hadvezérij képeesség hiányában vezérkari főnökeik kezébe adták át, amiből a vezérkar „mellékkormányzása”¹¹ keletkezett, sokszor hátrányos eredményekkel. Az angol Fuller szerint így a vezér tulajdonképpen alá volt rendelve vezérkarának, ami veszedelmes volt.

A Versailles-i békeszerződés éppen ezért megszüntette a „nagyvezérkart” és csak a „csapatvezérkart” hagyta meg, „vezértörzs”¹² név alatt. Seeckt a vezérkari főnököt a vezér „tanácsadójaként” jelölte meg.

Az 1935. évben ismét életre kelt a „hadsereg vezérkara”,¹³ de nem a régi hatáskörben, melyet az utolsó tulajdonképpeni német vezérkari főnök, Beck vezérezredes hiába igyekezett visszaállítani.

A második világháború alatt a német vezérkar a hatalombitorló Hitler egyszerű segédeszközévé süllyedt.

Az Amerikai Egyesült Államokban 1942-ig törzs- és vonalszervezet volt, ekkor Brown igyekezett a hadsereget a vezérkartól megszabadítani. A vezérkart általában parancsnokságokkal pótolták. A parancsnoknak a légiszolgálat, az erődítő szolgálat és a hírszerző szolgálat állt a rendelkezésére. Ezzel a rendszerrel a vezérkari tisztek számát több mint a felével csökkentették.

¹⁰ „mitverantwortliche Generalquartiermesiter”

¹¹ „Nebenregierung”.

¹² „Führerstab”

¹³ „Generalstab des Heeres”

G) A svájci viszonyok.

A svájci vezérkar intézménye minden időben az európai mértékadó katonai hatalmak felfogásához igazodott, Jomini javaslatai és Dufour időszaka a francia mintát követte. Dufour vezérkari főnöke nem volt egyéb, mint irodafőnök. Csak az 1874. évi katonai szervezet adott szilárd alapot és ezzel a német példa lett irányadó, még a lényegtelen kérdésekben is. A többi hadsereggel ellentétben Svájcban nincs külön vezérkari szervezet. A szükséges utasításokat a többi szabályzat tartalmazza.

III. A katonai törzsszervezet elvei

A) A törzsek feladatai és helyzete.

A német felfogás szerint a vezérkar a vezetés támogatására hivatott szervezet. Nagy seregekötélekeket a vezér egymagában nem képes áttekinteni, ezért szüksége van olyan segítségre, amely biztosítja az egységes hadvezetést a részletekben is.

Nem lehet tüzetesen meghatározni, hogy mi a teendője magának a vezérnek és mi a vezérkarnak. Secekt meghatározása szerint a vezérkarnak mindazt kell végeznie, amit a vezér maga nem képes megtenni, azonkívül ügyelnie kell, hogy a kiadandó intézkedések szabatosak legyenek és minden megtörténjék, ha a parancsnok nem is rendelte azt kifejezetten el. Szükség esetén a vezér részére olyan javaslat is teendő, mely a vezér hatáskörébe vág.

A parancsnok ellenőrzésre is használhatja vezérkarát. Az ellenőrzésnél azonban vigyázni kell arra, nehogy hatáskörben és felelősségben zavar támadjon.

A vezérkar feladata tehát négyféle:

- a) a parancsnokot okmányokkal tájékoztatni és a tervezésben segídekezni,
- b) a parancsnok elhatározásának valóra váltása,
- c) a vezetésben ellenőrzéssel és egybehangolással segíteni,
- d) saját hatáskörben a kisebb ügyeket elintézni.

A vezérkarnak mindenben tájékozottnak kell lenni, ezért a vezérkar nem lehet egyszerű segédmunkás, hanem csendben cselekvő, együtt gondolkozó és szellemileg részes alkotó eleme a vezetésnek, a vezér személyiségének mintegy kiterjesztése. Nem lehet akaratnélküli eszköz a vezér kezében. A vezérkar tehát minden és mégis semmi. Semmi azért, mert magában mitsem tehet, egész ténykedése a vezér tekintélyére támaszkodik és azért minden, mert nélküle nem lenne vezetés.

B) A parancsnok és a vezérkar közötti viszony.

A parancsnok és vezérkari főnöke között teljes egyetértésnek kell lennie. Csak a kölcsönös bizalom, megértés és megbecsülés alapján lehetséges ez. Von Sprecher hadtestparancsnok a fiatal vezérkari tisztekhez intézett beszédében mondotta, hogy ne várjanak pályájukon külső megtiszteltetést és kitüntetést, mert a vezérkari tiszt munkálkodása a színpalak mögött játszódik le és akkor a legértékesebb, ha kívülről nem látható. Ha az eredmény jó, akkor az a parancsnok érdeme, ha pedig nem jó, akkor a vezérkari tiszt a hibás, hiszen azért van itt.

Felmerül a kérdés, hogy milyen legyen a vezérkari főnök helyzete a parancsnokával szemben. Lehet-e ő a parancsnok helyettese? Kétségtelen, hogy vannak esetek, amikor rövid időre, meghatározott szűkebb hatáskörben kénytelen helyettesíteni parancsnokát, de általánosságban megállapíthatjuk, hogy ő nem helyettes, hanem csak részese a parancsnoksági munkának.

A vezérkari főnök tanácsadási joga és kötelessége terén sem tudunk pontos szabályt felállítani. Ez nagyrészt a kettőjük közötti személyes viszonytól függ. Annál kisebb térre szorul, minél inkább szakember és specialista a parancsnok.

Itt érünk a felelősség fontos kérdéséhez. A felelősség oszthatatlan és csakúgy, mint a parancsadási jog, egyedül a parancsnokot terheli, még akkor is, ha a végrehajtás egyes részleteit nem is ismeri, és nem is tudja áttekinteni. A vezérkari főnöknek is van természetesen felelőssége, de inkább a törzs működése terén. Innen ered az a közismert megállapítás, hogy a parancsnok a tettekért, a vezérkari tiszt pedig a tanácsokért felelős.

Emlékeztetés az az érdekes vita, amely az 1866. évi veszített háború után Ausztriában zajlott le a vezérkar felelőssége tárgyában. Kraus tábornok „Moltke, Benedek und Napoleon” című tanulmányában megállapítja, hogy egyedül a hadvezér viseli a felelősség terhét és a vezérkari főnök — álljon az akár egy hadosztály, akár egy hadsereg élén — csak kis részét viseli a felelősségnek és azt is csak a parancsnokával szemben. Kraus szerint ez egy rendkívül bölcs rendszer, mert így a vezérkari főnök helyzetmegítélés és tervek készítése terén sokkal szabadabban dolgozhat.

C) A törzsek tagozódása és munkarendje.

A parancsnoki törzsek, mint a vezetés ideggócai, több vagy kevesebb személyből állhatnak aszerint, hogy milyen fokozatú a parancsnokság. A törzsek vezérkari tisztekből és egyéb tisztekből állanak. A vezérkari tisztek magasabb kiképzésben részesülnek és tudásuk általános jellegű,

kiterjed a vezetés minden ágára. A törzs többi tisztje ezzel szemben specialista és csak a vezetés bizonyos szakágazataiban járatos. Mellettük vannak még a segédtisztok és a parancsőr-tisztok. A törzs élén a vezérkari főnök áll, aki annak a munkáját vezeti és érte a parancsnokkal szemben egyedül felelős. Természetesen azt a törzset szervezték meg jól, amely a feladatát a lehető legkisebb létszámmal tudja megoldani.

A világ valamennyi magasabb parancsnoki törzse majdnem egyformán van megszervezve. A törzs egyik része a tisztán vezérkari jellegű munkát, a másik része pedig a szolgálati ágak munkáját látja el.

A korszerű hadvezetés, miként Patton tábornok emlegeti, bizonyos esetekben a közvetlen vezetés céljait szolgálja, teljesen szűkreszabott törzsek előre való kikülönítését is szükségessé teszi.

A jövő kilátásai

A második világháború utáni amerikai katonai irodalom sokat foglalkozik a magasabb parancsnoki törzsek szervezésével és jövődjével. Főleg Alvin Brown könyvét emlegetik, aki megállapítja, hogy a katonai törzsek ma már nem felelnek meg hivatásuknak, mert még a parancsnok nevében sem tudják áttekinteni a roppant széjjelágazó és specializálódott munkakört. Vissza fognak térni a 18. század szervezéséhez, ahol az egyes ágazatok külön parancsnokságként önállóan működtek. Ez azonban csak a nagyhatalmak hadseregeire érvényes el-képzelés.

A cikkíró aránylag rövid tanulmány keretében foglalta össze ezt a nagy anyagot, de teljes áttekintést nyújtott a törzsek és vezérkarok történeti fejlődéséről az egyes országokban és mai feladatairól.

W. A.-né